

Olga Mitkina

NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS ON THE SERVICE OF FRANCOPHONIE

The article describes development of francophone nongovernmental sector from the appearance of the first organization till nowadays. It describes the cooperation of civil society with governmental institutions, and with International Organization of Francophonie. The article underlines the importance of nongovernmental sector for the francophone movement development.

Keywords: nongovernmental organizations, Francophonie, civil society.

Стаття надійшла до редакції 8.11.2015

УДК 327.7 ЄС

Тетяна Соломенна

ТРАНСФОРМАЦІЯ СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА ПІСЛЯ САМІТУ У ВІЛЬНЮСІ

В статті досліджується зміна позицій країн-учасниць Східного партнерства після саміту у Вільнюсі. Неможливість подальшого існування цього формату співробітництва між ЄС та його східними сусідами підтверджується пропозицією перегляду Європейської політики сусідства, представленої наприкінці 2015 року для детального обговорення усіма зацікавленими сторонами.

Ключові слова: Східне партнерство, Європейська політика сусідства, саміт, ЄС.

Події в Україні кінця листопада 2013 – лютого 2014 року призвели до серйозних змін в багатьох аспектах українського життя, переоцінки європейських пріоритетів регіональної політики та суттєвих змін на глобальному рівні. Оприлюднення відмови українського уряду від підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС (далі – УА) 21 листопада 2013 року, спричинили протест незадоволених таким рішенням громадян, організований в кількох містах України. За відсутності офіційних документів від української сторони, керівництво ЄС спробувало врегулювати ситуацію до Третього саміту Східного партнерства (далі – Сх П), призначеного на 28-29 листопада 2013 року.

Підписання тексту УА з Україною планувалося центральною подією саміту Сх П у Вільнюсі, хоча були й інші питання порядку денного цього заходу. Нервова атмосфера супроводжувала всі події цього форуму, а його учасники від Європейського Союзу сподівалися змінити рішення українського керівництва щодо підписання УА. Керівництво ЄС, а це глава Єврокомісії Ж. Баррозу, президент Європейської Ради Г. ван Ромпей і господарка заходу президент Литви Д. Грибаускайте, весь час намагалися переконати очільника української делегації В. Януковича підписати підготовлений документ. Проте цього не сталося, й формальним результатом Вільнюського саміту стали парафування Угод про асоціацію з Молдовою та Грузією та обговорення поточних питань у форматі партнерства [4].

Силовий розгін київського майдану й подальші суспільно-політичні колізії, аж до зміни українського керівництва, відкрили не лише нову сторінку історії українського суспільства, а й нову добу міжнародних відносин.

Одноставне схвалення, на прохання президента В. Путіна, Федеральними Зборами РФ 1 березня 2014 року використання збройних сил на території України; проведення «референдуму» в Криму 16 березня 2014 року; Указ В. Путіна про включення Криму до складу РФ; ескалація воєнного конфлікту на сході України та реакція світової спільноти – це все єдині ланки, які призвели до ґрунтового перегляду засадничих принципів в міжнародних справах різного масштабу.

Формат Східного партнерства також зазнав змін під впливом акцентованої агресивної політики РФ та її участі в українській кризі. Східне партнерство, як різновид Європейської політики сусідства (далі – ЄПС) для шести пострадянських держав: Азербайджану, Білорусі, Вірменії, Грузії, Молдови та України, – передбачало поглиблення двосторонньої співпраці та наближення країн-учасниць до стандартів ЄС.

Існуючий формат Сх П, що був ініційований польсько-шведською ініціативою 2008 року, мав своїх прихильників і критиків як в Україні, так і в середині ЄС. Різні аспекти цього формату ЄПС стали предметом досліджень як наукових центрів, так і окремих дослідників [12-14]. Зокрема, зарубіжні експерти вивчають запровадження та реалізацію Східного партнерства в усіх вимірах, даючи комплексний аналіз цьому напрямку ЄПС, деталізують його значення для різних його учасників [2, 3, 5]. Інтерес становить збірка Інституту Європи РАН, що побачила світ на початку 2014 року,

присвячена результатам та перспективам європейської ініціативи Сх П, в якій подані оцінки подальшої її реалізації з аналізом ролі важливих акторів для цього регіону: США, Росії та Туреччини [6].

Перебіг подій на саміті у Вільнюсі й активізація РФ як глобального гравця остаточно розкололи учасників Сх П. Очевидною стала тенденція до виокремлення двох груп країн: Грузії, Молдови та України, яким притаманне посилення прагнення євроінтеграційного поступу, і країн другої групи – Білорусі, Вірменії та Азербайджану, які на противагу першій тяжіють до гальмування аналогічних перспектив. Зауважимо, що на етапі старту реалізації Сх П позиції кожної з цих держав мали доволі суттєві відмінності. Шістка країн-учасниць різні за розміром, потенціалом та євроінтеграційними прагненнями, проте мали виконувати однакову програму передбачену цим форматом [1].

Перша група (Україна, Грузія, Молдова), набула найбільш уніфікованих рис щодо стратегічних завдань та членства в європейських структурах й економічній інтеграції вже в перші роки реалізації партнерства. Проте стан готовності та швидкість змін в цій групі несподівано змінився. Якщо польсько-шведська ініціатива передбачала, що Україна стане зразком для посиленого розвитку євроінтеграційних прагнень: ухвалення нового правового документу для двосторонньої співпраці з ЄС; створення поглибленої та всеохоплюючої ЗВТ; лібералізація візового режиму; співробітництво в енергетичній сфері, то реальність не виправдала таких очікувань.

Основні наслідки та політичні оцінки Вільнюського саміту з боку ЄС знайшли відображення в Резолюції Європейського парламенту щодо результатів саміту у Вільнюсі та майбутнього Сх П і особливою увагою до України [11]. В ній висловлюється жаль щодо не підписання УА з Україною та Вірменією та вітання щодо парафування УА з Грузією та Молдовою. Також в Резолюції зазначено, що Молдова отримає лібералізацію візового режиму для своїх громадян, що мають біометричні паспорти. Молдова вже 28 квітня 2014 року першою досягла однієї з цілей Сх П – лібералізації візового режиму з країнами ЄС.

Вимушено урочисте парафування УА з Грузією і Молдовою прискорило підписання ними Угод на саміті ЄС в Брюсселі 27 червня 2014 року, тоді ж, коли Україна підписала економічну частину УА. Саме Молдова стає лідером цієї групи щодо готовності та ефективності в просуванні європейської перспективи.

Українська криза повернула події грузинсько-російської війни 2008 року в контекст геополітичних амбіцій РФ, що дозволило європейській спільноті переглянути відносини у кавказькому напрямі в цілому та з Грузією зокрема. Давні наміри й послідовні кроки Грузії в європейському поступі та її євроатлантичні перспективи відтепер набувають ще більшого сенсу.

Азербайджан, який ніколи не мав серйозних європейських амбіцій, в нових геополітичних умовах активно зміцнює свої позиції в регіоні. Основним пріоритетом у відносинах з ЄС для нього залишається енергетична співпраця, яка може мати ефективну реалізацію й за межами формату Сх П. Щодо оцінок політичних реалій ситуації в Азербайджані, ЄС завжди мав низку зауважень й щодо способів облаштування влади, й щодо дотримання демократичних норм в державі. Висловлювання європейської спільноти стали категоричнішими після президентських виборів 2013 року. Реакцією Азербайджану стало призупинення своєї участі у парламентській асамблеї Euronest з осені 2013 року у форматі Сх П. Стримано дипломатичний діалог між Баку і Брюсселем ніколи не виходив за межі загальноприйнятих заяв про необхідність співпраці. Це свідчить про бажання Азербайджану не брати зайвих зобов'язань й розвивати окремі вигідні для Азербайджану сфери партнерства з ЄС.

Більш окресленою стала позиція Вірменії, яка впродовж років намагалася утримувати баланс між європейським та проросійським вектором зовнішньополітичної стратегії. Ситуація кардинально змінилася після зустрічі у червні 2013 року президентів С. Саргсяна й В. Путіна, коли глава Вірменії заявив, що припиняє підготовку до підписання УА та ЗВТ з ЄС й має намір вступити до Митного союзу. Такий крок був цілком несподіваним для європейської сторони, бо робота над Угодою тривала більш ніж три роки в межах Сх П. Проте президент Вірменії робить вибір на користь проросійської орієнтації зовнішньополітичного курсу для своєї країни, а вирішення «кримського питання» вплинуло на характер регіональних взаємин.

Заява президента Азербайджану І. Алієва 20 березня 2014 року про повернення Нагірного Карабаху навряд чи залишала шанси Вірменії зберігати спокій. Тому її позиція при голосуванні за Резолюцію № 68/262 ГА ООН 27 березня 2014 року щодо територіальної цілісності України, вступ до Митного союзу 10 жовтня 2014 року, а з 2 січня 2015 року й членство в Євразійському економічному союзі розставили всі крапки над «і» в зовнішньополітичних пріоритетах Єревану. І хоча в листопаді 2015 року ЄС заявив про своє бажання й можливість розпочати переговори щодо підписання нової Угоди з Вірменією, зміст співпраці майбутньої угоди буде значно вужчий, ніж це передбачалося Східним партнерством.

Ситуація для Білорусі у Східному партнерстві змінилася мало. Хоча зміна акцентів для решти учасників цього формату додатково відтінила статус Білорусі. Відоме ставлення європейської спільноти до діючої білоруської влади й не передбачало проривних проєктів у двосторонній співпраці. ЄС від початку прагнув посилювати громадську активність в Білорусі через Форум громадянського суспільства Сх П, який передбачає розвиток саме цієї сторони співробітництва, розширення та зміцнення контактів серед різних верств білоруського суспільства.

На початку березня 2015 року Європейська комісія звернулася до усіх зацікавлених сторін з пропозицією висловити своє бачення Європейської політики сусідства, тобто оцінити результати її діяльності після десяти років існування й запропонувати свої ідеї для реалізації. Відповідь України містить пропозиції з урахуванням нових умов й різної мотивації учасників Східного партнерства [7]. Передусім, це стосується диференціації підходів для країн, що підписали й імплементують Угоди про асоціацію та ЗВТ з ЄС та інших країн партнерства. Українська сторона вважає, що для успішного розвитку ЄПС потрібно дотримуватися заявлених принципів співпраці («різних швидкостей»; «більше за більше»; солідарності), чітке визначення можливого статусу кандидата на вступ до ЄС, окреслила основні пріоритети України в подальшій реалізації Сх П – економічні реформи та ЗВТ, розвиток людського потенціалу та інституцій, посилення безпекової складової в політиці ЄС, зокрема енергетичної, й підвищення ефективності багатостороннього виміру.

Суттєві зміни в Європі, спричинені подіями в Україні та на Близькому Сході, актуалізували питання реформування Сх П як варіанту ЄПС. Восени 2014 року відбулося опитування щодо подальших перспектив Сх П, в якому взяли участь аналітики, представники наукового середовища та громадського сектору, політики, журналісти, бізнесмени та державні службовці шістки країн-учасниць цього формату та Вишеградської групи – чотирьох країн ЄС: Чехії, Угорщини, Словаччини та Польщі [15]. Близькість експертних оцінок результатів цього дослідження переконливо доводить доцільність та неминучість реформ для ЄПС й її східного напрямку.

Підготовка до Четвертого саміту Сх П, що мав відбутися в Ризі 21-22 травня 2015 року, відбувалася в ситуації змінених координат, головним чином пов'язаних з активізацією російського чинника в зовнішніх зносинах. Тому очікування й сподівання в усіх учасників Сх П були різними. Цей захід переконливо довів безперспективність продовження Сх П у традиційному форматі.

Українську делегацію очолював президент П. Порошенко. Основними тезами його виступу стали очікування безвізового режиму та фіксація перспективи членства для України. Практично, було підтверджено, що учасниці Сх П мають різні задачі, різні амбіції співпраці з ЄС. Тому європейській стороні слід пропонувати різні інструменти для подальшого співробітництва.

Перспективи членства для трьох держав-учасниць партнерства в Ризі так і не стали реальністю, а весь контекст проведення форуму – налаштованість учасників, заплановані заходи, текст Підсумкової декларації – демонстрував нагальну потребу реформування цього формату співробітництва [10].

Усвідомлена необхідність реформи ЄПС та аналітична робота, що велася впродовж всього часу з боку ЄС, була представлена 18 листопада 2015 року Верховним представником з питань зовнішньої та безпекової політики ЄС Ф. Могеріні у виступі з пропозицією оновлення засад Європейської політики сусідства [8].

У вступній частині документу зазначено, що «на Сході все більш напориста зовнішня політика Росії призвела до порушення суверенітету, незалежності та територіальної цілісності України», разом з іншими негативним зовнішніми чинниками, як то зростання діяльності ІД (Da'esh) на Близькому Сході та в Північній Африці, біженці, збільшення екстремізму та радикалізму – вимагає перегляду засад Європейської політики сусідства.

Наприкінці документу зазначено, що впродовж 2016 року будуть обговорені представлені пропозиції з усіма зацікавленими сторонами – країнами ЄС та країнами-партнерами з метою корекції формату взаємин в регіональному вимірі. Можна відзначити, що в Європейському проєкті оновлення засад ЄПС знайшли відображення багато пропозицій, представлених українською стороною. Виклики, що постали перед ЄС, безумовно випробовують міцність існуючих економічних, соціальних, політичних зв'язків спільного європейського дому. ЄС вдумливо та ґрунтовно намагається переоцінити доробок інтеграційного поступу з усіма наявними протиріччями, складностями та перевагами для подальшого більш ефективного розвитку, що стане можливим лише за умови розробки адекватних відповідей на всі питання буремного сьогодення.

Джерела та література:

1. Joint Declaration of the Prague Eastern Partnership Summit, 7 May 2009, Prague / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/er/107589.pdf.

2. Longhurst K. Injecting More Differentiation in European Neighbourhood Policy: What Consequences for Ukraine? / K. Longhurst // *Russie. Nei. Visions.* – 2008. – No 32. – 28 p.
3. Paul Amanda. Waiting for a success story: Eastern partnership [Електронний ресурс] / *Today's Zaman.* – 2012. – 19 August. – Режим доступу : <http://www.todayszaman.com/columnist-289893-waiting-for-a-success-story-eastern-partnership.htm>.
4. Signatures and declarations at the third Eastern Partnership summit. Vilnius, 29 November 2013 131129/05// [Електронний ресурс]. – Режим доступу : eeas.europa.eu/statements/docs/2013/131129_05_en.pdf
5. Świeboda Paweł. Reinventing the Eastern Partnership [Електронний ресурс] / *Demos Europe. Centre for European Strategy.* – 2010. – 17 November. – Режим доступу : http://demoseuropa.eu/index.php?option=com_content&view=article&id=525&Itemid=95
6. Восточное партнерство : до и после Вильнюса / [под ред. А.А. Языковой]. – М. : Институт Европы РАН, 2014. – 94 с. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ieras.ru/doclad/301.pdf>
7. Оновлення змісту Європейської політики сусідства: очікування України / Урядовий портал. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?art_id=248512945&cat_id=248512913
8. Перегляд європейського політики сусідства / Спільне повідомлення для Європейського Парламенту, Європейської Ради, Європейського економічно-соціального комітету та Комітету регіонів / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://eeas.europa.eu/enp/documents/2015/151118_joint-communication_review-of-the-enp_uk.pdf
9. Перепелиця Г. М. Оцінка «Східного Партнерства» (СП) та рекомендації щодо інструментів його реалізації [Електронний ресурс] / Г. М. Перепелиця // Східне партнерство та ідея Європейської інтеграції. – Вроцлав : 2010. – 132 с. – Режим доступу : http://www.fpw.wroclaw.pl/pliki/eBOOK_Shidne_Partnersstvo_ta_ideja_europejskoji_integraciji.pdf
10. Підсумкова декларація Ризького саміту Східного партнерства // Європейська правда, 22 травня 2015. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.eurointegration.com.ua/articles/2015/05/22/7034050/>
11. Резолюція Європейського парламенту щодо результатів саміту у Вільнюсі та майбутнього Східного партнерства з особливою увагою до України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tyzhden.ua/Politics/96568>
12. Сидорук Т. В. Політика сусідства Європейського Союзу у Східній Європі: модель інтеграції без членства : монографія / Тетяна Віталіївна Сидорук. – Львів : ПАІС, 2012. – 444 с.
13. Східне партнерство ЄС: додаткові можливості для євроінтеграції України / [П.Ф. Газизуллін, М.М. Гончар, О.В. Коломієць та ін.] ; за ред. В. Мартинюка ; Укр. незалеж. центр політ. дослідж. – К.: Агентство «Україна», 2009. – 84 с.
14. Тесьє-Столл С., Гуменюк В., Шумило О. Європейський інструмент сусідства та партнерства : нереалізований потенціал [Електронний ресурс] / Міжнародний центр перспективних досліджень. – 2009. – вересень. – Режим доступу : http://www.icps.com.ua/files/articles/50/80/PB_September_2009_URK.pdf.
15. Яке майбутнє у Східного партнерства? / Аналітична записка, підготовлена аналітиком ІСП Дарією Гайдай. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://iwp.org.ua/ukr/public/1506.html>

Татьяна Соломенко

ТРАНСФОРМАЦІЯ ВОСТОЧНОГО ПАРТНЕРСТВА ПОСЛЕ САММИТА В ВИЛЬНЮСЕ

В статье анализируется изменение позиций стран-участниц Восточного партнерства после саммита в Вильнюсе. Невозможность продолжения существования этого формата сотрудничества между ЕС и его восточными соседями подтверждается предложением пересмотра Европейской политики соседства, представленным в конце 2015 года для детального обсуждения всеми заинтересованными сторонами.

Ключевые слова: Восточное партнерство, Европейская политика соседства, саммит, ЕС.

Tetyana Solomenko

POST-VILNIUS EASTERN PARTNERSHIP TRANSFORMATION

The author analyses the changes in positions of the Eastern Partnership states after Vilnius Summit. Failure of the existing frame of partnership between the EU and its Eastern neighbours has been confirmed as the proposal of the European Neighbourhood Policy revision and corresponding detailed discussion of the parties concerned was made in the end of 2015.

Keywords: Eastern Partnership, European Neighbourhood Policy, summit, EU.

Стаття надійшла до редакції 12.11.2015